

Logje danes

Umor Inge Marcola

IVO ŽAJDELA

Lavrenčičeve (Licjotove) iz vasi Logje so partizani odgnali v Prosnid. Na previsu nad potokom Legrada (desnim pritokom Nadiže) so jih ubili s strelom v glavo in pahnili globoko v prepad ob Legradi. Tam so jih domačini zasilno zagreblji v plitve jame.

Jožef Lavrenčič (1888) je bil moder in razgledan gospodar skromne domačije (pri Licjotovih) s trgovinico in tremi glavami živine v vasi Logje, tri kilometre od Breginja v smeri Robidišča. Podpiral je partizanstvo vse do kapitulacije Italije. Potem pa, ko ni so več govorili samo o NOB in so začeli govoriti tudi o revoluciji ter jo na glas propagirati, se je od tega distanciral. Kaj je v resnici proletarska revolucija, je poznal iz Rusije, kjer je bil avstrijski vojak in ujetnik.

Gizela Lavrenčič (rojena Škvor v Robidišču, 1901) je bila žena Jožefa Lavrenčiča. Bila je garaška gospodinja domačije pri Licjotovih. Vzdrževala je tri vogale hiše, saj ni delala le na mali kmetiji, ampak se je ukvarjala tudi s trgovinico. Vse blago za trgovinico je nosila v košu in torbah iz

Špetra ob Nadiži, kamor je hodila peš po dvakrat ali tudi trikrat na teden. Pri tem je opravila samo v eno smer več kot petnajst kilometrov pešpoti po strmih stezah skozi Pradol med Mijo in Črčo ter čez znameniti Napoleonov most nad Nadižo pod vasjo Logje. Ljudje so ji pravili tudi jajčarica, kajti denarja za nakup soli, malo olja, nekaj zrn kave, »cvirna«, niti za krpanje oblek, ali »špage«, debelejšje niti za šivanje domačih copat, igel in drugih potrebnih drobnarij ubogi ljudje tako niso imeli. Vse so plačali z jajci, doma narejenim maslom, sirom in kakšno salamo.

Partizani in bombardiranje

Njene poti v Špeter so aktivisti OF začeli povezovati z mislijo, da tam Italijanom ali Nemcem tudi kaj izdaja. Ta sum jim je potrdilo nemško bombardiranje okolice vasi Logje konec februarja 1944, ker naj bi tam domnevno bile partizanske enote. Ena teh bomb je padla tudi pred njeno hišo prav v trenutku, ko je bežal v zaklonišče njen starejši sin Franček in ga ubila. Druga bomba je razrušila hišo in v njej ranila gospo-

Gizela Lavrenčič

darja Jožefa, ker je pred begom v zaklon hotel pobrati še nekaj reči. V enakem času so Nemci bombardirali tudi Livek oziroma Šturme pri Livku, kjer je bila tudi ena žrtev. To je bil gospodar Kutinčeve domačije Janez Kutin (1901). Vozil je gnoj na njivo, toda ubila ga je bomba.

Bombardirani so bili tudi drugi kraji na območju Kobariške in Benečije. Ali je te tudi prijavljala uboga mati in gospodinja, ki ni delala drugega, kot garala »od zore do mraka«, pravzaprav od teme do teme in ponoči, in tako lahko dajala tudi partizanom? Nosila jim je celo zdravilna sredstva iz lekarne v Čedadu: povoje za rane in jod (jodovo tinkturo, razne masti za sušenje odrgnin in podobno).

Jožef in Gizela sta imela tudi sina Ivana, ki se je rodil 28. novembra 1929.

Ugrabitev pred cerkvijo

O partizanski »aretaciji« Licjotove mame Gizele, očeta Jožefa in sina Albina na kvatrnem nedeljo, 24. septembra 1944, pred cerkvijo, kjer je bila maša, je pripovedovala domačinka, priča dogodka. Skupina štirih partizanov je Licjotove čakala pred cerkvijo, ljudje so bili hudo zaprepadeni, ko so videli, da so oboroženi partizani obkolili očeta, mater in sina ter slišali ukaz: »Vi pa danes ne boste šli domov, pač pa z nami.« Gospodar je hotel nekaj spregovoriti, toda rečeno mu je bilo, da naj kar »špara« besede, da se bodo že pogovorili tam, kjer je treba.

Umor nad Legrado

Mašno oblečene Licjotove so pod stražo odvedli skozi vas in dol k mlinu ob Nadiži, kjer zavije steza na Robidišče, druga pa v Prosnid. Usmerili so se v Prosnid. Po pripo-

Prenos Lavrenčičevih iz soteske Legrade pod Prosnidom.

Pogreb Lavrenčičevih

vedovanju vaščanov Prosnida so jih zaprli v enega od senikov pod vasjo. Tam so jih imeli zaprte vso noč do popoldneva drugega dne. Ali se je z njimi kdo pogovarjal in kaj, ni znano. Očividec, domačin iz Prosnida, je povedal Ložanom (prebivalcem vasi Logje), da je celo govoril z njimi in jim svetoval, naj pobegnejo, toda temu naj bi se odločena gospodinja, mati in žena uprla, rekoč: »Nimamo zakaj bežati, bodo že zvedeli, da smo nedolžni. Če pa utečemo, porečejo, ali ste videli, da je res, tako kot so bili osumljeni in izdani.«

Nekateri ljudje iz Prosnida so povedali, da so naslednjega dne trije fantje iz Prosnida skrivaj z italijanskimi daljnogledi opazovali dogajanje – vse tri so odgnali na previs nad potokom Legrada (desnim pritokom Nadiže). Vsakega posebej so ubili s strelom v glavo in ga pahnili globoko v prepad ob Legradi. Tam so jih potem zasilno zagrebli v plitvo jamo, da jih ne bi odnesel v deževju narasel potok.

Pokop v Logjeh

Kmalu po vojni, leta 1945, verjetno septembra, so jih Ložani izkopali in jih mukoma, v zasilnih krstah, prenesli na domače pokopališče nad vasjo, kjer so jih imeli za zadnji počitek vso noč na parah. Domačini so ob njih bedeli in molili. Naslednjega dne popoldne so jih pokopali. Obred je opravil zadnji župnik v Logjeh Ličen, ki je potem, pred priključitvijo cone B k FLRJ, odšel v Italijo. Od tedaj naprej vas ni imela več svojega duhovnika. Lepo urejeno župnišče je »ljudska oblast« spreminila v prostore za združeno trgovino, KLO (krajevni ljudski odbor) in za potrebe množičnih organizacij (OF, partije, Skoja, ljudske mladine in Rdečega križa). Licjotove so lahko prekopali zato, ker je vas takrat spadala pod anglo-ameriško vojaško upravo, sicer bi verjetno bili še danes zakopani tam v plitvem grobu ob Legradi.

Grob Lavrenčičevih na pokopališču v Logjeh

Most ob Nadiži, kjer so partizani umorili Inge Marcola.

Vas Logje je ob prvem ljudskem štetju leta 1869 imela 386 prebivalcev, leta 1931 358, leta 1966 183, po zadnjem uradnem popisu (Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj) leta 2002 pa le še 63 prebivalcev. Zgodba umora Licjotove družine je opisana v članku Tineta Velikonje v *Zavezi (Moj najljubša pot je za Mijo v Čedad, št. 30, september 1998)*.

Inge Marcola

Inge (Gertrud) Marcola iz Monze v Italiji (1927) je bila mlado dekle, ki jo je oče Franc Marcola, po rodu iz Podbele, po domače Štonhov, pripeljal iz Italije na dom svoje druge žene Amaliije Cencič v Logje (bil je vdovec, zato se je poročil z domačinko iz Logjev, da bi mu skrbela za po umrli materi osirotela otroka), da bi obe tako obvaroval pred bombardiranjem in lakoto. Tudi v Logjeh ni bilo izobilja, toda domače polente, mleka in krompirja je bilo dovolj.

Inge, rojena avstrijski materi v Ingboru, nedaleč od Trbiža, je bila od vseh občudovana, lepa in prijazna deklica. Imela je še brata Humberta, ki pa je raje kot z mače ho odšel k stari mami v Trbiž. Inge je bila tudi zelo družabno dekle. Rada je hodila obiskovat sestrice v Podbelo. Teta Pavla Dugon je imela Inge zelo rada. V Breginju ji je priskrbela celo dobro šiviljo, da se je hodila k njej učiti šivanja. Tam pa je bila tudi manjša vojaška posadka in karabinjerska postaja. Inge, ki ni obvladala slovenščine oziroma domače govorice, se je včasih rada pogovorila s kakšnim alpinom ali karabinjerjem. To pa je bil »vzrok«, da so jo domači terenci sumili, da izdaja. Uboga Inge je o OF in partizanstvu vedela zelo malo ali nič.

Trije partizani morilci

Nekega nedeljskega večera je z drugimi dekleti poslušala pod oknom gostilne fantovsko petje. Med njimi so bili tudi tri-

je oboroženi partizani, ki jih je tedaj prvič videla. Ko je eden izmed partizanov prišel na vogal gostilne, da si olajša tiščečo vodo, so se dekleta razbežala. Med njimi je opazil tudi Inge, o kateri je že slišal govoriti. Takoj je v gostilni skrivoma javil drugim, da je videl bežati izpred okna dekleta in med njimi tudi Inge. Umaknili so se in sklepali, da so dekleta domači terenci že ovadili kot nevarno. Takoj so sklenili, da pojdejo ponjo in jo bodo ubili. Mladenka je komaj prisopihala po klancu navzgor k teti Dugonovi, že so trkali na vrata trije partizani. Na vse rotenje tete in strica je Inge morala z njimi. Obljubili so, da se bo kmalu vrnila, da se bodo le nekaj pogovorili z njo.

Domov jo je nesel v košu

Žal je bila resnica čisto nekaj drugega. Ubogo dekle so vlekli vse do Nadiže pod vasjo Logje in jo tam blizu Napoleonovega mostu na majhni livadi ustrelili. »Prvi strel jo je le nekoliko oplazil nad nosom, prosila je, naj jo pustijo domov, da ne bo ničesar nikomur povedala,« je kasneje pripovedoval eden od partizanov in dodal, da je tudi sam opozoril druga dva, naj nikar tega ne delajo. Toda nič ni pomagalo, drugi strel jo je smrtno zadel. Pokrili so jo z neko jopico in pustili tam ležati. Ker je naslednje jutro ni bilo domov, jo je Dugonin mož šel iskat in jo našel. Domov jo je nesel v košu za seno. Vsa vas je bila pretresena, ni bilo človeka, pravijo, da bi ne jokal ob njenem mrtvaškem odru. Priredili so ji lep pogreb. Ko se je po vojni leta 1945 vrnil oče v Logje in je zvedel, kaj se je zgodilo z njegovo ljubljeno hčerko, se mu je skoraj zmešalo. Zapustil je domače kraje Logje in Podbelo in se ni nikoli več vrnil.

Nekateri občudovalci lepe Inge ji še danes občasno polagajo šopke rož tja, kjer je obležala mrtva, preden jo je stric odnesel domov. ■